

Vertellen hoe de baby uit de buik komt, 'dokterje'-spel bijsturen, waarschuwen voor risico's... Van oorsprong zijn het vooral de moeders die de seksuele opvoeding op zich nemen, maar ook vaders kunnen hierin een belangrijke rol vervullen. Hoe geven zij vorm aan seksuele opvoeding?

Vaders en seksuele opvoeding

een prima con

door **Channah Zwiep**

Vaderbetrokkenheid staat volop in de belangstelling en heeft een positief effect op de ontwikkeling en het welbevinden van kinderen. Kinderen met sterk betrokken vaders ontwikkelen gemiddeld meer cognitieve competenties, vertonen meer empathie, hebben minder seksstereotiepe opvattingen en geloven sterker zelf hun eigen leven te bepalen (Bos & Tavecchio, 2011). Vaders brengen vooral 'quality time' door met hun kind waarin zij (fysiek) spel- en gezelschapsactiviteiten doen. Daarbij stimuleren vaders meer dan moeders de onafhankelijkheid en autonomie van hun kind en dagen het uit tot het verkennen van grenzen en het nemen van risico's (MarketResponse, 2010). Vaderbetrokkenheid is ook van positieve invloed op de seksuele ontwikkeling. Tijdens de seksuele ontwikkeling doen kinderen competenties op zoals kennis, vaardigheden en autonomie. Een warme affectieve band tussen kind en vader draagt hieraan onder andere in positieve zin bij (Zwiep, 2008). Dochters van betrokken vaders lopen gemiddeld minder risico op een tienerzwangerschap en zonen averteren minder grensoverschrijdend (seksueel) gedrag in de puberteit (Lamb, 2010). Het zijn echter hoofdzakelijk moeders die al generaties lang kinderen voorlichten over seksualiteit. Veel moeders missen hierbij de steun van vaders. Vooral de voorlichting aan zonen vinden zij een taak voor een mannelijke partner (Zwiep, 2008). Maar hoe denken moderne vaders over seksuele opvoeding? Deze vraag is het uitgangspunt voor een beschrijvend onderzoek onder 328 vaders van jonge kinderen (1-12 jaar). In dit artikel

bespreken we enkele bevindingen en gaan in op de betekenis hiervan voor de praktijk.

Methode

Een kwantitatief onderzoek is gedaan aan de hand van een digitale vragenlijst met gesloten vragen en stellingen op grond van eerder onderzoek onder moeders (Zwiep, 2008). De vragen gaan over seksuele ontwikkeling, seksuele opvoeding en de beleving hiervan. Zij hebben steeds betrekking op eenzelfde kind in het gezin. Enkele open vragen bieden vaders de kans hun antwoord toe te lichten en zijn in de tekst ter illustratie gebruikt. De vaders zijn geworven via websites, onder meer van het Vaderkenniscentrum.

De respondenten zijn vaders van een zoon of dochter tussen 1 en 12 jaar. Ruim tachtig procent vulde de vragen in over het eerste kind. De vaders wonen grotendeels verspreid in de Randstad in steden en dorpen. Qua opleiding zijn zij niet heel representatief voor de gemiddelde vader in Nederland: driekwart van hen heeft een hoofdzakelijk 'witte' achtergrond, en is hbo of hoger opgeleid. Het grootste deel van deze vaders is tussen de 30 en 50 jaar en leeft in een traditionele gezinssituatie. Acht procent van hen doet de opvoeding alleen of als co-ouder. Driekwart van de vaders is niet religieus.

Seksuele ontwikkeling

De meeste vaders merken dagelijks tot één keer per maand gevarieerd seksueel getint gedrag op bij hun kind. Het vaakst opgemerkt wordt dat een kind geniet van bloot zijn, het eigen lichaam onder-

ombinatie



zoekt, zich uitkleedt in het bijzijn van volwassenen of met de hand in de broek zit (jongens). Een vader schrijft:

Mijn zoon (4 jaar) heeft ontdekt dat hij de voorhuid van zijn piemel over zijn eikel naar achter kan trekken. Hij liet dit laatst in bad aan mij zien.

De vaders merken minstens één keer per week op dat hun kind onderwerpen rondom seksualiteit benoemt en nieuwsgierig is naar het lichaam van leeftijdgenoten of volwassenen. Een kleine groep vaders krijgt nu en dan vragen van hun kind over seksualiteit. Vragen over lichamelijke verschillen,

zoenen en vrijen, relaties en over zwangerschap en geboorte worden minstens één keer per week gesteld. Hoe ouder het kind is, hoe 'technischer' van aard de vragen zijn die vaders krijgen.

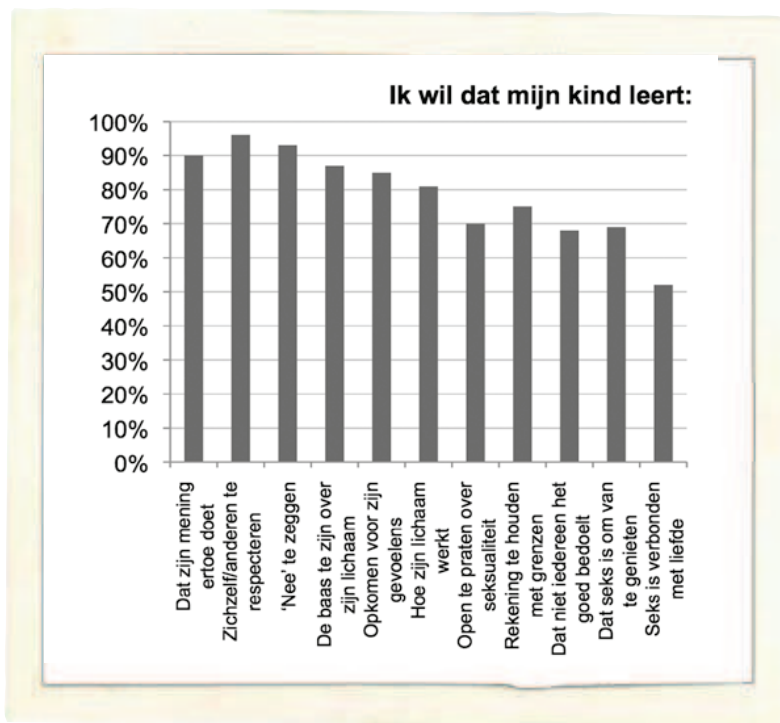
Seksuele opvoeding

Het merendeel van de vaders vindt het belangrijk zijn kind in de seksuele opvoeding mee te geven: dat het leert dat zijn mening ertoe doet, dat het zichzelf en anderen respecteert, dat het 'nee' leert zeggen tegen ongewenst seksueel gedrag en dat het de baas is over zijn eigen lichaam (zie figuur). Een groot deel van de vaders wil dat zijn kind leert opkomen voor zijn gevoelens, weet hoe zijn lichaam werkt en open leert praten over seksualiteit. Driekwart van

“Veel vaders hechten belang aan seks opvoeding, maar vinden dit in eerste instantie de taak van

de vaders vindt het belangrijk dat hun kind rekening houdt met grenzen; een dochter moet leren die aan te geven, terwijl een zoon de grenzen van anderen (meisjes) moet leren respecteren. Twee derde van de vaders wil zijn kind meegeven dat niet iedereen goede bedoelingen heeft rondom seksualiteit. Ook willen de vaders hun kind meegeven dat seks is om van te genieten en verbonden is met liefde.

Figuur: Opvoedingsdoelen van vaders (n = 328) voor seksuele opvoeding



Een kwart van de vaders heeft een open seksuele opvoeding genoten. De tevredenheid hierover is groot. De helft van de vaders heeft zelf een (zeer) gesloten seksuele opvoeding gehad. Een derde is hierover ontevreden en denkt zelf meer open te zijn. Een vader schrijft:

In mijn ouderlijk huis was seksualiteit niet bespreekbaar. Ik heb mijn ouders ook nooit bloot gezien. Ik wil dat zelf heel anders doen.

Twee derde van de vaders accepteert dat zijn kind nieuwsgierig is naar seksualiteit. Een derde van de vaders staat dan ook niet afkeurend tegenover seksueel getint gedrag van zijn kind en herkent bijvoorbeeld 'dokterdje' spelen uit de eigen kindertijd. Bijna de helft begrenst seksueel getint gedrag van zijn kind als het de veiligheid van en het respect voor kinderen in de weg staat. Dit wordt meestal met het kind besproken. Het grootste deel van de vaders antwoordt eerlijk op vragen van zijn kind. Antwoorden gaat vaders makkelijker af bij een zoon dan bij een dochter. Bijna twee derde van de vaders begint overigens zelf (bijna) nooit een gesprek over seksualiteit.

Het merendeel van de vaders vindt seksuele opvoeding belangrijk en zijn taak. Op de vraag wie het meest verantwoordelijk is voor seksuele opvoeding antwoordt 91 procent dat dit de moeder is. Het grootste deel van de vaders ervaart de seksuele opvoeding tot nu toe als makkelijk tot zeer makkelijk en maakt zich hierover nauwelijks tot geen zorgen. Iets meer dan de helft van de vaders heeft nooit vragen over seksuele opvoeding. Van de vaders die wel vragen hebben, heeft een groot deel die minder dan één keer per maand. De vragen van vaders gaan het vaakst over begeleiding van de seksuele ontwikkeling, zoals het stellen van grenzen (37%), over welk seksueel gedrag past bij de ontwikkeling (27%) en begeleiding bij internetgebruik door hun kind (26%). Een vader schrijft:

Moet ik voorkomen dat mijn zoon op internet porno ziet? Ik wil niet dat hij hierdoor een vertekend beeld krijgt van seksualiteit, maar hoe begeleid ik dit?

Daarnaast heeft een kleine groep vaders vragen over het bespreken van onderwerpen als conceptie en zwangerschap. Ruim de helft van de vaders

seksuele de moeder”

heeft weleens behoefte aan ondersteuning bij de seksuele opvoeding in de vorm van advies of informatie. Een groot deel van deze vaders wenst de ondersteuning het liefst via internet of van een deskundige.

Discussie

De meeste vaders merken dat hun kind een seksuele ontwikkeling doormaakt doordat het gevarieerd seksueel getint gedrag vertoont en vragen stelt. Opvallend is dat de vaders hier niet afwijzend tegenover staan en zich herinneren als kind zelf ook geëxperimenteerd te hebben. Ook moeders merken regelmatig allerlei vormen van seksueel gedrag op, maar lijken zich hierbij al gauw af te vragen of dit wel bij de ontwikkeling hoort. Daarnaast krijgen moeders wat vaker vragen van hun kind dan de vaders in dit onderzoek (De Graaf, 2013; Zwiép, 2008). Opmerkelijk is dat het merendeel van de vaders belang hecht aan seksuele opvoeding, maar dit tegelijkertijd in eerste instantie de taak van de moeder vindt. De vaders hebben heldere opvoedingsdoelen voor ogen, die gerelateerd blijken aan mondigheid en weerbaarheid. Ook willen zij positieve waarden meegeven over liefde en seksualiteit en vinden openheid rondom seksualiteit belangrijk. Hierin verschillen zij nauwelijks van de moeders uit eerder onderzoek (Zwiép, 2008). Het opvoedgedrag van de vaders bestaat uit het bijsturen van seksueel getint gedrag van het kind. Daarnaast reageren vaders op vragen van hun kind, maar starten zelf vrijwel nooit een gesprek over seksualiteit. Actief voorlichten door aanleidingen te zoeken om te praten over seksualiteit met kinderen, is echter wel een belangrijk onderdeel van seksuele opvoeding. Niet alle kinderen stellen namelijk vragen, maar moeten wel stapsgewijs informatie krijgen die bijdraagt aan het opdoen van competenties in de seksuele ontwikkeling (De Graaf, 2013).

De vaders hebben een vrij ontspannen houding over seksuele opvoeding. Een groot deel vindt de seksuele opvoeding makkelijk tot zeer makkelijk

en maakt zich hierover nauwelijks zorgen. Iets meer dan de helft van de vaders heeft ook nooit vragen over seksuele opvoeding. In dit opzicht lijken moeders gemiddeld iets bezorgder (Zwiép, 2008). Een kleine helft van de vaders heeft vragen over de seksuele ontwikkelingsfasen of over de begeleiding hiervan. Het hebben van vragen of zorgen is in zijn algemeenheid een voorspeller voor de behoefte aan ondersteuning (Buisse & Nienhuis, 2007). In dit onderzoek zien we dit niet terug. De behoefte van een groot deel van de vaders aan ondersteuning bij de seksuele opvoeding, lijkt vooral een gevolg van de wens tot (meer) informatie via makkelijk bereikbare bronnen.

We concluderen dat dit onderzoek laat zien dat de vaders het op zich prima doen, zich bewust zijn van het belang van seksuele opvoeding en zich bovendien vrij betrokken tonen. Er lijkt geen sprake te zijn van een ‘probleem’. De vaders geven echter aan ook vragen te hebben over de seksuele ontwikkeling en de praktijk van de seksuele opvoeding; ze hebben een lichte behoefte aan ondersteuning hierbij. Vanuit de literatuur is bekend dat als ouders (meer) kennis hebben van de seksuele ontwikkeling, dit bijdraagt aan een groter bewustzijn van het belang van seksuele opvoeding en de invulling hiervan. Vanzelfsprekend is dit in het belang van de seksuele ontwikkeling van jonge kinderen. De vaderbetrokkenheid kan daarom nog (meer) worden gestimuleerd. We zien de vaders in dit onderzoek eerder als een progressieve voorhoede dan als de gemiddelde Nederlandse vader. De groep vaders is namelijk niet helemaal representatief; zij hebben wellicht aan dit onderzoek meegedaan omdat zij zich vermoedelijk al meer bewust zijn van de seksuele opvoeding. We vermoeden dat deze vaders dan ook wat actiever zijn dan de gemiddelde vader in Nederland. Het is daarom zinvol vaders in het algemeen te activeren om vorm te geven aan seksuele opvoeding. Dit komt bovendien tegemoet aan de wens van moeders om de seksuele opvoeding te delen

Onderzoek

CHANNAH ZWIEP



Onderzoek

CHANNAH ZWIEP

TIPS VOOR DE PRAKTIJK

- Richt de ondersteuning op de behoeften en interesses.
- Bied informatie over de seksuele ontwikkeling via internet.
- Bied informatie tijdens een ouderavond.
- Een ouderavond biedt ruimte voor het delen van ervaringen.
- Combineer ondersteuning van vaders met een activiteit voor vader en kind.
- Werf expliciet vaders en laat moeders helpen bij de werving.

(Zwiep, 2008). Op grond van het bovenstaande doen we daarom aanbevelingen voor de praktijk.

Implicaties voor de praktijk

Om vaders meer te betrekken bij de seksuele opvoeding moet ondersteuning bij de seksuele opvoeding aansluiten bij hun specifieke behoeften en interesses. Dit is een voorwaarde voor een groter effect van de ondersteuning (Buysse & Nienhuis, 2007). Wat betreft de vragen en de ondersteuningsbehoefte van vaders in dit onderzoek, kan hierop worden aangesloten door informatie te geven via internet over de seksuele ontwikkeling en opvoeding. Vaders vinden het bovendien, net als moeders, prettig om ervaringen over opvoeding met andere ouders uit te wisselen (Buysse & Nienhuis, 2007). Doordat de vaders niet wezenlijk verschillen van moeders in hun behoefte aan ondersteuning, kunnen zij goed samen ondersteuning krijgen in de vorm van een thema-avond over kinderen en seksualiteit. Hierop kan een deskundige bijvoorbeeld informatie geven over seksuele ontwikkeling, waardoor de kennis van vaders wordt vergroot. Ook kan de praktijk van de seksuele opvoeding worden geoefend en besproken.

Daarnaast kan een specifiek aanbod voor vaders zinvol zijn. Vaders houden er immers van om een activiteit samen met hun kind te doen of te kijken bij een activiteit van hun kind (MarketResponse, 2010). Zoiets kan bijvoorbeeld worden gedaan door een 'vadermiddag' te organiseren in het kader van Seksuele en Relationale vorming (SRV) op school. Dit wordt nog nauwelijks ingezet als vorm van opvoedingsondersteuning. Seksuele opvoeding is immers iets dat ouders kunnen delen met mede-opvoeders zoals de kinderopvang en de school. ★

Het onderzoek is in opdracht van het Vaderkenniscentrum uitgevoerd aan de Universiteit van Amsterdam in het kader van masterscripties. Met dank aan: Tessa van Heesch, Lieke van de Kerkhof en Rose Nijssen.



DR. CHANNAH ZWIEP is pedagoog en heeft zich gespecialiseerd in de seksuele opvoeding van jonge kinderen. Zij is onder andere docent aan de Universiteit van Amsterdam. Sinds 2014 verzorgt zij een keuzemodul 'Seksuele opvoeding in maatschappelijke context'. Zwiep geeft daarnaast (www.kind-enzo.nl) trainingen en ouderavonden over kinderen en seksualiteit. Zij is auteur van een boek voor ouders: *Wat is wijsheid? Seksuele opvoeding van jonge kinderen* (SWP, 2010, 2e druk) en een prentenboek voor kinderen: *Wat is seks? Vragen van jonge kinderen over lichamelijke en seksualiteit* (SWP, 2011).

LITERATUUR

- Buysse, W.H., & Nienhuis, T. (2007). *Vaders over opvoedingsondersteuning*. Onderzoeksrapport. Den Haag: Tympan.
- Bos, H., & Tavecchio, L. (2011). Inleiding op het themanummer *Vaderschap*. *Pedagogiek*, 31(1), 3-10.
- Graaf, H. de (2013). Bloemetjes en bijtjes of zaadjes en eitjes? (Opvattingen over) seksuele opvoeding in Nederland. *Pedagogiek*, 33(1), 21-37.
- MarketResponse (2010). *De rol van de vader bij de opvoeding*. Onderzoeksrapport. Leusden.
- Zwiep, C.S. (2008). *De seksuele opvoeding van jonge kinderen. Ervaren van moeders en leidsters*. Onderzoeksrapport. Amsterdam: Kind & Zo.